

AKU VISALA

VAPAAAN
TAHDON
FILOSOFIA

Gaudeamus

”Yeah – free will. That one’s a *bitch*.”
– SAATANA (AL PACINO)
elokuvassa *Paholaisen asianajaja*
(*The Devil’s Advocate*, 1997)

Copyright © 2018
Kirjoittaja & Gaudeamus

Kansi: Pekka Krankka

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

KL 11, 14 • UDK 1, 159.94/.95

ISBN 978-952-495-492-1

Painopaikka: Printon Trükikoda, Tallinna 2018

SISÄLLYS

ALKUSANAT 7

1 JOHDANTO 11

- 1.1 Kuinka sovimme kuvaan? 15
- 1.2 Neljä kysymystä vapaasta tahdosta 19
- 1.3 Mitä vapaalla tahdolla tarkoitetaan? 23
- 1.4 Kirjan rakenne 29

2 MITÄ MERKITYSTÄ VAPAALLA TAHDOLLA ON? 31

- 2.1 Vastuu edellyttää vapaata tahtoa 32
- 2.2 Autonomia edellyttää vapaata tahtoa 37
- 2.3 Lähdekokemus 39
- 2.4 Kohtalo ja elämänasenne 42
- 2.5 Uskon voima 44
- 2.6 Korkeat panokset 46

3 VAPAA TAHTO JA MORAALINEN VASTUU 49

- 3.1 Moraalisen vastuun ulottuvuuksia 50
- 3.2 Reaktiiviset asenteet 55
- 3.3 Vastuu ja tekojen historia 61
- 3.4 Millaista tekojen hallintaa vastuu edellyttää? 63

4 DETERMINISMI JA YHTEENSOPIVUUSONGELMA 72

- 4.1 Mitä determinismi on? 73
- 4.2 Neurobiologisen determinismin uhka 78
- 4.3 Arkikäsitteet ja yhteensopivuusongelma 82
- 4.4 Yhteensopivuusongelman kaksi muotoa 89

5 LIBERTARISMI 95

- 5.1 Libertarismin kaksi muotoa 96
- 5.2 Seurausargumentti 98
- 5.3 Manipulaatio ja lähdevapaus 101
- 5.4 Omien tekojensa viimekätinen lähde 109
- 5.5 Onnen ongelma 111
- 5.6 Luonnetta muokkaavat teot 114
- 5.7 Toimijat tekojen lähteenä 121
- 5.8 Mitä teot ovat? 127

6	KOMPATIBILISMI	134
6.1	Vapaus on itsehallintaa	135
6.2	Klassinen kompatibilismi	138
6.3	Seurausargumentin ongelmat	144
6.4	Kykyä tehdä toisin ei tarvita	150
6.5	Tahto, jonka itsellesi tahdot	157
6.6	Manipulaation uhka	162
6.7	Perusteherkkyys ja vastuu	168
6.8	Heikkotahtoisuuden ongelma	175
6.9	Revisionismi: vastuu ei ole sitä, mitä kuvittelit sen olevan	182
7	SKEPTISISMI	189
7.1	Vapaus ja vastuu ovat mahdottomia	190
7.2	Kuinka elää ilman vapautta ja vastuuta?	196
7.3	Elämän merkitys, omanarvontunto ja katumus	200
8	NEURONITKO SYYPÄITÄ?	206
8.1	Tietoinen tahto on illuusio	207
8.2	Valintojen neurotiede ja lähdekokemuksen illuusiot	212
8.3	Kuuliaisuus auktoriteeteille ja sosiaaliset roolit	217
8.4	Sinua ei ole	220
8.5	Tietoisten aikomusten paluu	223
8.6	Yleistettävyyden ongelma	226
8.7	Ratkaiseeko tiede vapaan tahdon ongelman?	233
9	AIVOT JA OHJAAVA MINUUS	244
9.1	Olenko aivot vai jotakin muuta?	244
9.2	Ohjaava minuus	249
9.3	Vapaan tahdon evoluutio	255
9.4	Tahdonvoima	262
9.5	Elefantti ja ratsastaja eli tahdonvapaus saavutuksena	266
	VIITTEET	276
	LISÄLUKEMISTA	277
	KIRJALLISUUS	288
	SANASTO	296
	HENKILÖHAKEMISTO	305
	KIITOKSET	307
	LIITE	309
	KIRJOITTAJA	310